

MALTRACTAMENT EN LES RELACIONS DE PARELLA: VARIABLES DE RISC EN LA DONA¹

Montserrat Davins

Un dels problemes socials que en els últims anys ha pres un protagonisme principal perquè és preocupant, és la violència familiar, i el maltractament en les relacions de parella en particular. La gran incidència d'aquest problema en la nostra població i la gravetat de les seqüeles, tant físiques com psicològiques, que pateix la víctima, ens mostren que no és una qüestió que s'hagi de reduir a l'àmbit privat o personal, sinó que té una dimensió pública, social. Dins l'àmbit de la família, hi ha diferents tipus de violència dependent de qui la pateixi: violència conjugal, violència als infants, violència a la gent gran, etc.; i segons la manera que adopti: psicològica, física, sexual, etc.

De tot l'extens camp de la violència familiar, en les línies que segueixen volem apuntar, d'una banda, un conjunt de situacions que poden fer més vulnerable la dona i que poden predisposar-la a patir maltractament en la seva relació de parella i, de l'altra, diversos factors que dificulten que la

dona maltractada acabi la relació amb el maltractador. Considerem que, si es coneixen amb més precisió les possibles variables de risc, podrem observar més detingudament les diferents experiències que han viscut les dones maltractades i que ens expliquen en la nostra pràctica clínica diària. A més, aquesta anàlisi podrà facilitar el disseny d'estratègies de prevenció i de tractament més eficaces i realistes, amb la finalitat d'evitar les situacions de maltractament que pugui patir la dona amb la seva parella o amb parelles futures.

Factors de vulnerabilitat a patir maltractament en la dona

Hi ha un seguit de circumstàncies pròpies del maltractador -com l'abús d'alcohol i/o drogues, patir un trastorn psiquiàtric, problemes de tipus laboral, experiències de maltractament en la seva família d'origen, etc- que de ben segur influeixen i condicionen la relació que aquest estableixi amb la seva parella. Aquests factors són, sens dubte,

1 El següent text forma part d'un estudi més ampli: Davins, M. (2005). *Maltractament en les relacions de parella: estils de personalitat, simptomatologia i ajustament diàdic d'un grup de dones maltractades*, tesi doctoral no publicada. Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport, Blanquerna, Universitat Ramon Llull.

importants i cal tenir-los en compte a l'hora d'estudiar els factors que propicien el fenomen relacional de la violència conjugal. D'altra banda, però, en incomptables casos aquestes connexions no es verifiquen. Per tant, són condicions que a vegades coexisteixen amb el maltractament, però altres vegades no. En aquest text ens interessa parar atenció especialment en aquells factors de vulnerabilitat que pertanyen pròpiament a la dona maltractada i que podrien facilitar el fet de veure's immersa en relacions de parella en les quals es produeixen maltractaments, com els que descrivim tot seguit.

1. Edat

Diferents estudis subratllen que les parelles joves tendeixen a tenir més riscos de maltractament. Segons Quinn i Odell (1998), el problema més comú sol ser la poca estabilitat econòmica, però la manca de maduresa emocional i personal també pot contribuir a pertorbar la salut de la relació i a dificultar la resolució dels conflictes d'una forma adequada. Respecte a la variable de l'edat, les troballes de la macroenquesta feta per l'Instituto de la Mujer (2000) suggereixen que les dones de mitjana edat tenien més probabilitat de patir violència en les seves relacions, tot i que en altres societats, com la francesa, es pot comprovar que, els maltractaments, els pateixen majoritàriament les dones més joves (ENVEFF, 2000). Diversos estudis aporten dades en aquest mateix sentit i apunten que, si la dona és jove, augmenta el risc de ser víctima de maltractaments en la relació de parella (Egan-Sage i Carpenter, 1999).

2. Nivell socioeconòmic i educatiu

Certament, la violència conjugal, no la pateixen únicament dones amb poca formació o baix nivell socioeconòmic, ja que joves universitàries o dones de classe mitjana i alta també pateixen aquest tipus d'agressions. Tanmateix, el fet de tenir un baix nivell econòmic i educatiu pot afavorir que, quan hi hagi maltractament, aquest es prolongui més en el temps (Perrin, Van Hassalt, Basilio i Hersen, 1996; Thompson, Kaslow, Kingree, Thompson i Meadows, 1999). La dependència econòmica del cònjuge (o la manca de feina de la dona) és un factor que reforça la vulnerabilitat de la dona i fa que li sigui més difícil escapar de la situació de maltractament (Alberdi i Matas, 2002).

3. Moment vital

Les dades recollides de les entrevistes clíniques posen de manifest que en molts dels casos de maltractament conjugal les primeres agressions comencen durant el període de festeig, o s'accentuen, si ja existien, al principi del matrimoni (Dobash i Dobash, 1978; Flynn, 1987; Fontanil et al., 2002; Rosenbaum i O'Leary, 1981) i/o durant l'embaràs (Campbell, 2002; Eisenstat i Bancroft, 1999; Gazmararian et al., 1999; Jacoby, Gorenflo, Black, Wunderlich i Eyler, 1999; Johnson, Haider, Ellis, Hay i Lindow, 2003; Muhajarine i D'Arcy, 1999; Richardson et al., 2002; Zosky, 1999). Encara que els resultats de diversos estudis longitudinals no defensen la idea que el fet de convertir-se en mare i pare hagi de representar una crisi inevitable i problemàtica per a la parella, hi ha un important consens en no menystenir la rellevància d'aquest procés (Hidalgo, 1998). En

resum, algunes etapes del cicle vital podrien precipitar els episodis inicials del maltractament, per la qual cosa es converteixen en períodes vulnerables per a la dona i la seva relació de parella.

4. Fills

La transició a la paternitat i el naixement d'un fill -amb totes les repercussions i canvis que necessita- pot convertir-se en un procés potencialment estressant i/o un amplificador de les dificultats prèvies que hi havia en la relació de parella (Cowan i Cowan, 2000; Hidalgo, 1998). A més, en la reorganització que la parella ha de fer també influeixen, per exemple, si l'embaràs ha estat planejat o no o les qualitats i les característiques de l'infant (Cox, Paley, Burdinal i Payne, 1999; Kurdek, 1998). En general, es pot dir que tenir molts fills, tenir fills no desitjats o ser mare jove (l'edat de la dona en tenir fills), podria propiciar desajustaments en la relació de parella amb la possibilitat que es desencadenessin comportaments violents (Astin, Lawrence i Foy, 1993; Rollstin i Kern, 1998). D'altra banda, l'exposició a vivències de maltractament representa un risc per a l'ajustament posterior, durant la transició a la paternitat (Pierrehumbert, 2003).

5. Aïllament i manca de suport social

L'aïllament i un suport social escàs acostumen a ser variables que s'estudien més en avaluar les conseqüències dels maltractaments que no pas en els possibles factors predictors d'aquest fenomen. Tanmateix, cal considerar la probabilitat que tenir poc suport familiar i/o social, així com tendir a l'aïllament, tant emocional com promogut

per l'evitació física del contacte interpersonal, pot contribuir a ser víctima potencial de maltractaments o que es prolonguin durant més temps, si aquests ja existeixen (Morales, Pastor i Salceda, 1997; Perrin et al., 1996). En l'estudi descriptiu de Matud, Aguilera, Marrero, Moraza i Carballeira (2003), en què s'analitzava el suport social en tres grups de dones maltractades, es va comprovar que les dones que conviuen amb l'agressor tenien menys suport social que les dones que ja havien deixat l'agressor i vivien autònomament i que comptaven també amb més suport que les que vivien en cases d'acolliment. A més, cal indicar que el suport social es relaciona de forma positiva amb l'autoestima.

6. Establiment de vincles

El fet de no haver pogut incorporar l'experiència de tenir relacions interpersonals suficientment estables o la vivència d'unes figures d'aferrament suficientment càlides en la família d'origen, de ben segur que influeixen a l'hora d'establir noves relacions amb els altres. Per exemple, es pot iniciar una relació amb un grau molt alt d'idealització i d'una manera poc realista, que pot ser sostinguda per la visió de l'amor perfecte o romàntic malgrat situacions conflictives i/o violentes (Townes i Adams, 2000). La dona també pot tenir molta dependència emocional de la parella, com ara sentir que tenir parella és necessari per reforçar la seva pròpia identitat i que, per tant, la parella s'ha de mantenir com sigui. També pot passar que la dona pot establir un aferrament de tipus insegur, amb una tendència a cercar constantment l'aprovació i la valoració de l'al-

tre, i amb preocupació i temors de perdre la parella i quedar-se sola.

La teoria de l'aferrament ofereix interessants consideracions sobre el problema del maltractament (Bowlby, 1988; Crittenden, 2002; Espina, 2005; Feeny i Noller, 2001; Marrone, 2001). Concretament, s'ha comprovat que el tipus d'aferrament preocupat és present en algunes dones maltractades. Es tracta de persones que poden tenir una visió positiva dels altres però negativa d'elles mateixes, amb por del rebuig, amb un sentiment d'inadequació personal i el sentiment de no considerar-se mereixedores de rebre afecte. Creiem que aquesta situació incrementaria el risc de patir maltractament. Bowlby (1988) refereix que, en molts casos de relació violenta, d'una banda, cada membre de la parella està aferrat a l'altre de manera ansiosa i, de l'altra, ha desenvolupat una estratègia per tal de controlar l'altre i evitar que s'allunyi. En algunes dones maltractades es pot observar una gran por de la solitud, un desig molt intens de preservar la relació: encara que sigui una *mala* relació. És molt freqüent que l'home maltractador garanteixi a la seva parella una relació indestructible, *per sempre*, que genera respostes d'una forta adhesió.

7. Història personal prèvia

Haver patit o presenciat maltractament en la família d'origen en la infància podrà comportar, per exemple, que les dones tolerin més en la pròpia relació de parella el que van observar dels seus pares violents o que hi incorporin determinats models de dependència i de submissió amb més acceptació del càstig corporal (Corsi, 1994). L'exercici

rígid dels rols tradicionals d'esposa i de mare posen a la dona en situació de risc davant el maltractament conjugal, i es fa més vulnerable als abusos de la parella en cas de conflicte (Follingstad, Brennan, Hause, Polek i Rutledge, 1991).

Segons l'estudi de Murphy i Blumental (2000), l'exposició a violència familiar durant la infantesa conduiria a problemes interpersonals que farien incrementar el risc d'establir relacions de parella en les quals hi ha maltractaments. Altres treballs sobre la transmissió intergeneracional de la violència, com l'estudi prospectiu d'Ehrensaft et al. (2003), suggereixen, en termes generals, que l'exposició al maltractament entre els pares incrementa significativament el risc per tenir una resolució de conflictes violenta en les relacions íntimes. Des dels primers anys de la infància, les relacions familiars, especialment la paternitat i la relació entre els pares, influeixen la capacitat dels fills per autoregular les emocions i les expectatives sobre el significat de les relacions interpersonals. Aquests patrons, que primer s'aprenen en la família (p. e., utilitzar tàctiques similars de resolució de conflictes, afirmar el poder a través del càstig, etc.), després poden aplicar-se en la interacció amb els iguals en l'adolescència i, més tard, en les relacions de parella.

A part d'haver estat testimoni de maltractament parental, el fet d'haver patit maltractament durant la infància també està associat al maltractament en la relació de parella. En el treball de revisió d'Astin et al., (1993), s'apunta que entre el 25% i el 77% de dones

maltractades han experimentat abús físic o sexual en la seva infantesa. En les dones que han patit maltractament durant la infància s'observen actituds d'evitació del contacte social i el sentiment que les relacions de parella són poc predictibles (Feerick i Haugaard, 1999). Mitchell i Hodson (1983) observaren que les dones que havien viscut maltractaments en les seves famílies d'origen, a mesura que la situació de maltractament en la seva relació de parella empitjorava, tendien a utilitzar més respostes d'evitació. Altres investigacions constaten que les dones amb una història d'abús sexual infantil tenen més risc de la victimització adulta comparat amb les dones que no aporten antecedents de maltractament en la infantesa, així com problemes en les relacions en l'edat adulta (Arata i Lindman, 2002; DiLillo, 2001).

En el treball de Waldrop (2002), les dones que havien patit maltractament en la seva relació de parella d'una manera més severa i més experiències d'abús sexual en la seva infantesa, mostren una forma de fer front a les experiències de la vida considerada mal adaptada. Contràriament, diverses investigacions no troben cap relació entre haver experimentat maltractaments en la família d'origen i la freqüència dels maltractaments en la parella o el nombre d'anys en una relació violenta (Alexander, Moore i Alexander, 1991; Bennett, Cohen i Ellard, 1991). Les recerques que treballen en aquesta línia observen que hi ha resultats contradictoris. Tanmateix, pensem que la victimització anterior és una variable prou rellevant perquè es tingui en compte a l'hora d'estudiar com es

conforma la història personal de cada persona i com influeix en el sentit que pot atorgar a la seva vida.

8. Característiques personals

Malgrat que no s'hagi establert un perfil de personalitat previ de la dona víctima de maltractaments de la parella, hi ha un seguit de característiques que la fan més vulnerable a patir-los. Per exemple, clàssicament s'ha considerat que si la dona posseeix una identitat fràgil, té baixa autoestima, dependent, temerosa, que evita, amb tendència a la submissió, etc. (Rounsaville, 1978; Star, 1978), probablement se situarà en unes condicions de més risc que no pas una altra dona que no tingui aquestes característiques. De la mateixa manera, altres aspectes com patir una psicopatologia prèvia, ser deficient, tenir un baix nivell d'intel·ligència, consumir alcohol i/o drogues, etc., podrien constituir-se com a factors de vulnerabilitat a patir maltractaments.

Per contra, una persona amb un bon control de les emocions i una valoració positiva d'ella mateixa, capaç d'acceptar les limitacions personals i de mostrar una actitud positiva davant la vida, que tingui un estil de vida equilibrat i sàpiga fer front a les dificultats quotidianes, que tingui un projecte de vida actiu, gratificant, amb una vida interior rica, etc. probablement tindrà un tipus de personalitat més resistent a les adversitats i a l'estress, amb més recursos que contribuiran a poder metabolitzar els impactes d'una situació dolorosa o traumàtica més sanament.

Sovint és necessari diferenciar les causes del maltractament conjugal i els

factors que el reforcen, ja que, amb freqüència, apareixen units i això pot fer-nos pensar que en són les causes quan en poden ser els factors que l'acompanyen i que ajuden al fet que es posi de manifest. Cal subratllar que cap dels factors que hem esmentat fins ara no és, per si mateix, únic ni determinant per afirmar que la seva presència incrementarà el risc de patir maltractament en les relacions de parella. Per tant, és important remarcar que la gènesi del maltractament no s'explica perquè hi hagi un sol factor de risc, sinó per una acumulació de factors de risc que afecten tant la dona, la parella que maltracta, com l'ambient en què viuen. Seguint Escudero (2005), des d'un punt de vista clínic, els factors de risc no són "necessaris ni suficients" perquè hi hagi maltractament en qualsevol de les seves formes. També hi poden haver casos de maltractament sense els factors de risc coneguts, i viceversa.

Pensem que en el treball amb dones que han patit maltractament de la seva parella, és important valorar la seva situació emocional, en especial el risc de tornar a establir una relació de parella amb les mateixes característiques. Mentre que algunes de les dones maltractades amb les quals tenim ocasió de dialogar continuen *immerses* en la relació, d'altres ja n'han pogut sortir, i senten que la seva parella ha quedat enrere i tenen interès i necessitat de pensar en el que ha succeït, amb disposició d'assumir la seva responsabilitat sobre la relació que han viscut, aprendre de l'experiència i treballar certes dificultats personals que les fan susceptibles d'una nova relació destructiva. L'observació i l'aclariment d'aquestes

pautes de relació interpersonal es converteixen, segons nosaltres, en una de les tasques centrals en l'assistència amb dones maltractades.

Factors que dificulten el distanciament del maltractador

Els plantejaments teòrics que intenten explicar les dificultats que poden tenir algunes dones per acabar la relació abusiva són diversos, i la intenció d'aquest apartat és mostrar-ne alguns. D'entrada, el que sorprèn és la relativa tolerància de les dones als comportaments violents, que romanen en la relació violenta uns 10 anys de mitjana (Echeburúa i Corral, 1998). En general, tots aquells professionals que treballem amb dones que pateixen maltractaments observem que en molts casos hi ha una gran dificultat per separar-se de la parella. Diem "en molts casos", per tant, no en tots, i ens referim als que podem observar a les consultes i als diferents dispositius assistencials (i n'hi ha molts que no arriben a consulta ni a ser detectats).

Moltes persones es qüestionen i es demanen: com s'explica que una dona pugui suportar durant anys maltractaments brutals? Què fa que moltes dones els suportin fins al límit, i fins i tot creguin que reben alguns càstigs merescudament, per alguna cosa que han fet o que no han fet, convençudes que si actuessin d'una altra manera ells canviarien? Per què no solament no els rebutgen sinó que hi troben justificacions? Per què no se separen? Què és aquesta dependència, aquest lligam?, etc. Unes preguntes que no pretenem resoldre completament en les línies que

segueixen, però sí que hi volem apuntar alguns dels factors -econòmics, socials, psicològics, intrapsíquics, etc.- que poden influir en aquesta dificultat per rompre la relació amb la persona que maltracta.

El manteniment o la ruptura de la relació de parella de la dona depèn de moltes variables, com ara l'edat, el nivell cultural, la feina extradomèstica, el suport social i les expectatives prèvies en relació amb la parella. En general, la tolerància a aquesta situació i la dificultat per acabar les relacions de maltractament s'explica per raons **econòmiques** (falta de recursos per a la pròpia supervivència, no tenir on anar, manca de feina, dependència del marit); **socials** (desconeixement de les dones respecte dels seus drets com a ciutadanes, dificultat per presentar proves, caràcter privat que les dones atorguen a aquest problema, falta de suport ambiental, pressió social, vergonya social), i **familiars** (aïllament, preocupació pels fills) (Echeburúa i Corral, 1998; Perles, Moreno i Rando, 1998; Strube i Barbour, 1984; Wood, 1999).

Moltes víctimes consideren que no poden deixar la parella maltractadora, perquè tenen la convicció que sense ella no podrien viure i hi han de romandre unides. Algunes no tenen cap feina, altres tenen feines en què no cobren suficient per mantenir-les a elles i els seus fills. La "dependència econòmica" del maltractador, la preocupació perquè els nens seran privats de coses materials que necessiten i la culpabilitat que senten, contribueixen a la decisió de quedar-se amb la parella que maltracta. Però, com dèiem, també hi ha

una sèrie de "factors socials", com la falta de recursos i de suport ambiental i la vergonya social, que afavoreixen la continuïtat de la relació abusiva. Alguns estudis indiquen que, malgrat que la dona pugui sentir-se insatisfeta de la relació, la pressió social i les pròpies actituds suposen un obstacle per sortir de la relació de maltractament (Grimmell, 1999).

En el seu estudi de revisió, Strube i Barbour (1984) també citen com a variables predictores del manteniment d'una relació de maltractament de la dona el fet d'estar enamorada i la durada de la relació; i proposen que com major sigui la duració i la severitat del maltractament, menor serà la probabilitat de trencar la relació. Així doncs, sembla que, tot i que la major gravetat de la violència -pel que fa a intensitat i freqüència- seria un element que hauria de facilitar que la víctima abandonés la convivència amb el maltractador, hi ha casos en què la indefensió, la manca d'esperança i el deteriorament de l'autoestima que pateix la dona maltractada, poden dificultar prendre decisions enèrgiques i poden generar una por del futur en solitud. Per això, es pot donar el cas paradoxal que les dones que tornin amb el maltractador siguin les víctimes afectades per una violència més gran.

També ens sembla interessant aturar-nos breument en la idea de "**l'enamorament**" que acabem de mencionar. Algunes vegades, la víctima no s'allunya de l'agressor perquè creu en el vell somni del poder transformador de l'amor: s'aferra a "l'amor romàntic", que amb la seva càrrega d'altruisme, de sacrifici i d'abnegació, reforça l'actitud

de submissió. Així, doncs, creu que si ella l'estima suficientment, ell canviarà i es convertirà en l'home que ella vol que sigui. Towns i Adams (2000) assenyalen que la conceptualització de l'amor perfecte afavoreix que les dones tendeixin a romandre en la relació, a guardar silenci sobre la violència que pateixen i a intentar canviar la parella. El concepte de l'amor perfecte o romàntic és fruit d'influències culturals i presenta una identitat masculina dual (bèstia-príncep) que encaixa bé amb l'actitud violenta que caracteritza els homes maltractadors i amb el penediment posterior. La víctima té tendència a confiar cegament en la parella quan aquesta li promet que canviarà. Té tendència a culpar-se per la violència de l'altre. Ens sembla suggeridor aquest enfocament del maltractament en la parella, sobretot perquè assenjala la possible influència de **factores psicològics** en el manteniment d'una relació violenta.

La dona maltractada pot sentir "**dependència emocional**", la qual se sol entendre com un patró persistent de necessitats emocionals insatisfetes que s'intenten cobrir desadaptativament amb altres persones. No obstant això, aquesta cerca està destinada al fracàs o, en el millor dels casos, a l'obtenció d'un equilibri precari. De fet, poden tenir una insaciable necessitat d'afecte que els condueix a aparellar-se amb persones explotadores, que les maltracten i que no els corresponen. Però, com que el seu anhel de tenir parella és tan gran, s'il·lusionen i fantasiegen enormement

al principi d'una relació o amb la simple aparició d'una persona interessant.

Algunes dones poden involucrar-se en relacions de parella que es constitueixen en una mena de trampa de la qual és molt difícil sortir: és el que alguns autors denominen "consens implícit rígid" o **col·lusió**² (Bobé i Pérez Testor, 1994). Hi ha una complicitat invisible en l'elecció recíproca dels membres de la parella (Barudy, 1998); es tracta d'una relació de parella subjecta a perennes oscil·lacions, dominada per la impossibilitat tant d'estar junts com de separar-se (Cirillo i Di Blasio, 1989). El concepte de col·lusió, tot i que no s'hagi estudiat de manera empírica, té molta utilitat per a la comprensió d'algunes relacions de maltractament. De nou insistim en el fet que és útil per entendre'n algunes, però no totes. Quelcom semblant ocorre amb l'**aferrament**, és a dir, amb aquelles conductes que ens empenyen a cercar una relació íntima amb altres membres de la nostra espècie.

Un altre plantejament teòric és representat per un seguit d'autors que consideren que les agressions segueixen habitualment un "**cicle de violència**" característic, el qual es desenvolupa en tres fases: 1) "Acumulació de tensions": un sumatori d'incidents que s'incrementen en intensitat i hostilitat; la violència es produeix per causes intrascendents i no tenen res a veure amb l'actitud de la víctima. 2) "Episodi agut": es genera una situació que varia en grau de gravetat. A vegades, en

2 Entenem per col·lusió (*co-ludere*, o joc entre dos) un acord inconscient que determina una relació complementària, en la qual cada component de la parella desenvolupa parts d'un mateix que l'altre necessita i renuncia a parts que projecta sobre el cònjuge (Armant, 1994; Dicks, 1970; Willi, 1978).

aquesta fase, la dona demana ajuda i/o abandona la llar; altres vegades opta per recloure's encara més perquè les seves lesions són visibles. 3) "Lluna de mel": es produeix el penediment, l'home es mostra seductor i promet que no tornarà a passar. La dona sol sentir-se culpable per haver provocat la situació, dubta de les decisions preses, torna a la llar i/o abandona els tractaments psicològics. El "cicle de violència" generaria, doncs, un marc d'estímuls aversius (maltractament), reforçadors positius intermitents (penediment i reconciliació) i reforçadors negatius (fases de no-maltractament), de manera que el maltractament quedaria associat a reforçadors intermitents molt potents, que dificultarien la separació (Villavicencio i Sebastián, 1999).

En descriure els factors que limiten la capacitat de distanciament de la víctima, alguns autors parlen també de la "síndrome d'Estocolm domèstica", definida com un vincle interpersonal de protecció, constituït entre la víctima i l'agressor, en el marc d'un ambient traumàtic i de restricció estimular, a través de la inducció d'un model mental en la víctima (Montero, 2000). Ella desenvolupa la síndrome per protegir la seva pròpia integritat psicològica i, per adaptar-se al trauma, suspèn el seu judici crític. Hi hauria quatre fases en aquest procés de victimització: 1) Desconfiança i negació davant els primers maltractaments. 2) Desorientació, la víctima creu que depèn totalment de l'agressor. 3) Reorientació, amb possibilitat de patir depressió traumàtica i estrès posttraumàtic. I 4) Adaptació, la dona integra el trauma a la vida normal, projecta la culpa als altres, a l'ex-

terior, i la síndrome d'Estocolm domèstica es consolida a través d'un procés d'identificació. Aquesta podria ser una explicació per la qual les dones maltractades sovint defensen els seus companys, com si la seva conducta agressiva fos el producte d'una societat injusta i fossin ells les víctimes d'un entorn violent que els empeny de manera irremeiable a ser violents.

Altres treballs apunten que la violència de l'agressor crea "indefensió apresada" en la víctima, aplicant la teoria que Seligman va desenvolupar a partir de l'experimentació amb animals: una situació de la qual un individu -en aquest cas una dona maltractada- no pugui escapar i en la qual les seves respostes no evitin les conseqüències, desenvoluparà actituds passives i apàtiques, així com ansietat i depressió. La dona es torna cada vegada més temerosa i dependent i desenvolupa sentiments de culpabilitat, de baixa autoestima i de passivitat davant el problema. D'altra banda, a mesura que s'incrementa el grau d'aïllament de la dona maltractada, més probabilitat hi ha que augmentin les situacions de maltractament. És a dir, la dona es troba en una situació de desemparament que li impedeix enfrontar el problema i prendre decisions vàlides per sortir d'aquest ambient.

D'acord amb Belsky i Vondra (1987), l'impacte del maltractament, en ser un fenomen relacional i contextualitzat, pot ser potenciat o amortitzat per múltiples variables: no solament les més òbvies, relacionades amb el tipus, la duració o la intensitat del maltractament, sinó també per les característiques de la víctima, els recursos i suport

que tingui i les vicissituds de la seva evolució vital. És a dir, que hi ha algunes variables psicològiques -potser les més importants- capaces d'explicar aquest fet: la minimització del problema com a resultat d'una certa habituació a la situació de tensió, la por, el terror de la reacció de la parella, la indefensió generada, la resistència a reconèixer el fracàs de la relació, el temor del futur en solitud, etc. (Barnett, 2001; Villavicencio i Sebastián, 1999).

La por de les represàlies del cònjuge sol ser un factor rellevant. Moltes víctimes de maltractament es queden amb els maltractadors perquè estan aterrides pel que els faran, a elles o als nens, si se'n van; en definitiva, tenen **por de les conseqüències** si abandonen la parella (Berns, Jacobson i Gottman, 1999; McDill i McDill, 1991). De fet, la probabilitat que una dona maltractada sigui assassinada s'incrementa quan intenta separar-se de la parella, la qual cosa duu a afirmar que quan la dona decideix separar-se és un moment de màxim risc (Alberdi i Matas, 2002; Berry, 1995; Lorente Acosta, 2001; Walker, 1989). A més, hem d'assenyalar que un gran nombre de dones afirma que després d'haver-se decidit a deixar finalment la relació, freqüentment viuen sota l'amenaça de dany, maltractament o mort per part de les seves exparelles (Hoff, 1990; Dutton, 1988). En efecte, és ben conegut que el maltractament conjugal es pot iniciar abans d'establir-se la unitat familiar i no desapareixen quan acaba la convivència (Arroyo, 2000; Fleury, 2000).

En síntesi, podríem afirmar que si la dona maltractada té un bon suport

familiar i social, té una certa autonomia econòmica i té accés a recursos comunitaris de suport econòmic, jurídic o psicològic, la probabilitat de prendre la decisió de la ruptura és més alta (Alexander, 1993; Campbell, Rose, Kub i Nedd, 1998). Després d'haver exposat diverses variables que farien vulnerable la dona a patir maltractament en la relació de parella i els riscos per al manteniment d'una relació abusiva, hem intentat recollir, des de diferents postures, els factors que dificulten el distanciament del maltractador de la dona maltractada. La intenció és que tot plegat ens pugui servir per parar atenció i tenir-ho en compte quan oferim assistència psicològica a les víctimes de violència conjugal.

Referències bibliogràfiques

- ALBERDI, I., MATAS, N. (2002). La violencia doméstica. Informe sobre los malos tratos a mujeres en España. Barcelona: Fundación "La Caixa". *Colección Estudios Sociales*, 10.
- ALEXANDER, P. C. (1993). The differential effects of abuse characteristics and attachment in the prediction of long-term effects of sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 8(3), 346-362.
- ALEXANDER, P. C., MOORE, S., ALEXANDER, E. R. (1991). What is transmitted in the intergenerational transmission of violence? *Journal of Marriage and the Family*, 53, 657-668.
- ARATA, C. M., LINDMAN, L. (2002). Marriage, child abuse, and sexual revictimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(9), 953-971.
- ARMANT, C. (1994). Fundamentos teóricos. A A. Bobé i C. Pérez Testor

- (Comp.), *Conflictos de pareja: diagnóstico y tratamiento* (p. 29-34). Barcelona: Fundació Vidal i Barraquer/Paidós.
- ARROYO FERNÁNDEZ, A. (2000). Mujer maltratada: intervención médico-forense y nueva legislación. *Atención Primaria*, 26(4), 127-136.
  - ASTIN, M. C., LAWRENCE, K. L., FOY, D. W. (1993). Posttraumatic stress disorder among battered women: Risk and resiliency factors. *Violence and Victims*, 8(1), 17-28.
  - BARNETT, O. W. (2001). Why battered women do not leave, part 2. *Trauma, Violence & Abuse*, 2(1), 3-35.
  - BARUDY, J. (1998). *En dolor invisible de la infancia. Una lectura ecosistémica del maltrato infantil*. Barcelona: Paidós.
  - BELSKY, J., VONDRA, J. (1987). Child maltreatment: Prevalence, consequences, causes and intervention. A D. H. Crowell, I. M. Evans, C. R. O'Donnell (Eds.), *Childhood aggression and violence: Sources of influence, prevention, and control* (p. 161-185). New York: Perseus Publishing.
  - BENNETT-HERBERT, T., COHEN-SILVER, R., ELLARD, J. H. (1991). Coping with an abusive relationship: How and why do women stay? *Journal of Marriage and the Family*, 53(2), 311-325.
  - BERNIS, S. B., JACOBSON, N. S., GOTTMAN, J. M. (1999). Demand-withdraw interaction patterns between different types of batterers and their spouses. *Journal of Marital and Family Therapy*, 25(3), 337-348.
  - BERRY, D. B. (1995). *The domestic violence sourcebook*. Los Angeles: Lowell House.
  - BOBÉ, A., PÉREZ TESTOR, C. (COMP.). (1994). *Conflictos de pareja: diagnóstico y tratamiento*. Barcelona: Fundació Vidal i Barraquer/Paidós.
  - BOWLBY, J. (1988). *Una base segura: aplicaciones clínicas de una teoría del apego*. Barcelona: Paidós.
  - CAMPBELL, J. C. (2002). Health consequences of intimate partner violence. *The Lancet*, 359, 1331-1336.
  - CAMPBELL, J. C., ROSE, L., KUB, J., NEDD, D. (1998). Voices of strength and resistance. A contextual longitudinal analysis of women's responses to battering. *Journal of Interpersonal Violence*, 13, 743-762.
  - CIRILLO, S., DI BLASIO, P. (1989). *Niños maltratados. Diagnóstico y terapia familiar*. Barcelona: Paidós.
  - CORSI, J. (COMP.). (1994). *Violencia familiar. Una mirada interdisciplinaria sobre un grave problema social*. Barcelona: Paidós.
  - COWAN, C. P., COWAN, P. A. (2000). *When partners become parents: The big life change for couples*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
  - COX, M., PALEY, B., BURCHINAL, M., PAYNE, C. (1999). Marital perceptions and interactions across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 611-625.
  - CRITTENDEN, P. M. (2002). *Nuevas implicaciones clínicas de la teoría del apego*. València: Promolibro.
  - DICKS, H. V. (1970). *Tensiones matrimoniales*. Buenos Aires: Hormé.
  - DILILLO, D. (2001). Interpersonal functioning among women reporting a history of childhood sexual abuse: empirical findings and methodological issues. *Clinical Psychology Review*, 21(4), 553-576.
  - DOBASH, R. E., DOBASH, R. P. (1978). Wives: the "appropriate" victims of marital violence. *Victimology*, 2, 426-442.

- DUTTON, D. (1988). *The domestic assault of women*. Boston: Alyn & Bacon, Inc.
- ECHEBURÚA, E., CORRAL, P. (1998). *Manual de Violencia Familiar*. Madrid: Siglo XXI.
- EGAN-SAGE, E., CARPENTER, J. (1999). Family characteristics of children in cases of alleged abuse and neglect. *Child Abuse Review*, 8(5), 301-313.
- EHRENSAFT, M. K., COHEN, P., BROWN, J., SMAILES, E., CHEN, H., JOHNSON, J. G. (2003). Intergenerational transmission of partner violence: A 20-year prospective study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(4), 741-753.
- EISENSTAT, S. A., BANCROFT, L. (1999). Domestic violence. *The New England Journal of Medicine*, 16, 886-892.
- ENVEFF (2000). *Enquete national sur les violences envers les femmes en France*. Equip dirigé par Maryse Jaspard. París: Service des Droits des Femmes.
- ESCUDERO, V. (2005). Investigación y terapia familiar en maltrato infantil. A C. Pérez Testor, E. Alomar (Comp.). *Violencia en la familia* (p. 161-182). Barcelona: Edebé.
- ESPINA, A. (2005). Apego y violencia familiar. A C. Pérez Testor, C., E. Alomar (Comp.). *Violencia en la familia* (p. 61-87). Barcelona: Edebé.
- FEENEY, J., NOLLER, P. (2001). *Apego adulto*. Bilbao: Desclée de Brouwer.
- FEERICK, M. M., HAUGAARD, J. J. (1999). Long-term effects of witnessing marital violence for women: The contribution of childhood physical and sexual abuse. *Journal of Family Violence*, 14, 377-398.
- FLEURY, R. E. (2000). When ending the relationship does not end the violence. *Violence Against Women*, 6(12), 33-46.
- FLYNN, C. P. (1987). Relationship violence: A model for family professionals. *Family Relations*, 36, 295-299.
- FOLLINGSTAD, D. R., BRENNAN, A. F., HAUSE, E. S., POLEK, D. S., RUTLEDGE, L. L. (1991). Factors moderating physical and psychological symptoms of battered women. *Journal of Family Violence*, 6(1), 81-95.
- FONTANIL, Y., MÉNDEZ-VALDIVIA, M., CUESTA, M., LÓPEZ, C., RODRÍGUEZ, F. J., HERRERO, F. J., EZAMA, E. (2002). Mujeres maltratadas por sus parejas masculinas. *Psichthema*, 14, 130-138.
- GAZMARARIAN, J. A., LAZORIK, S., SPITZ, A. M., BALLARD, T. J., SALTZMAN, L. E. MARKS, J. S. (1999). Prevalence of violence against pregnant women. *Journal of the American Medical Association*, 275(24), 1915-1920.
- GRIMMELL, D. W. (1999). Influences of social exchange and attachment style on women's responses to the first instance of domestic violence [Abstract]. *Dissertation Abstracts International. Section B: The Sciences and Engineering*, 59(8-B), 4463.
- HIDALGO, V. (1998). Transición a la maternidad y la paternidad. A M. J. Rodrigo i J. Palacios (Eds.). *Familia y desarrollo humano* (p. 161-180). Madrid: Alianza Editorial.
- HOFF, L. A. (1990). *Battered woman as survivors*. London: Routledge.
- INSTITUTO DE LA MUJER (2000). *Macroencuesta*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- JACOBY, M., GORENFLO, D., BLACK, E., WUNDERLICH, C., EYLER, E. (1999). Rapid repeat pregnancy and

- experiences of interpersonal violence among low-income adolescents. *American Journal of Preventive Medicine*, 16(4), 318-321.
- JOHNSON, J. K., HAIDER, F., ELLIS, K., HAY, D. M., LINDOW, S. W. (2003). The prevalence of domestic violence in pregnant women. *British Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 110, 272-275.
  - LORENTE ACOSTA, M. (2001). *Mi marido me pega lo normal. Agresión a la mujer: realidades y mitos*. Barcelona: Ares y Mares.
  - MARRONE, M. (2001). *La teoría del apego. Un enfoque actual*. Madrid: Psimática.
  - MATUD, M. P., AGUILERA, L., MARRERO, R. J., MORAZA, O., CARBALLEIRA, M. (2003). El apoyo social en la mujer maltratada por su pareja. *Revista Internacional de Psicología Clínica y de la Salud*, 3(3), 439-459.
  - MCDILL, S. R. I MCDILL, L. (1991). *Dangerous marriage: breaking the cycle of domestic violence*. Grand Rapids, MI: Spire.
  - MITCHELL, R. E., HODSON, C. A. (1983). Coping with domestic violence: social support and psychological health among battered women. *American Journal of Community Psychology*, 11(6), 629-654.
  - MONTERO, A. (2000). *El Síndrome de Estocolmo Doméstico en mujeres maltratadas*. Extret el 20 de novembre, 2002, de <http://www.nodo50.org/mujeres-res/violencia-am.html>
  - MORALES, J. M., ZUNZUNEGUI PASTOR, V., MARTÍNEZ SALCEDA, V. (1997). Modelos conceptuales del maltrato infantil: una aproximación biopsicosocial. *Gaceta Sanitaria*, 11(5), 231-241.
  - MUHAJARINE, N., D'ARCY, C. (1999). Physical abuse during pregnancy: Prevalence and risk factors. *Canadian Medical Association Journal*, 160, 1007-1011.
  - MURPHY, C. M., BLUMENTHAL, D. R. (2000). The mediating influence of interpersonal problems on the intergenerational transmission of relationship aggression. *Personal Relationships*, 7, 203-218.
  - PERLES, F., MORENO, P., RANDO, M. A. (1998). Imagen social de las mujeres víctimas. *Revista de Psicología Social*, 13(3), 521-525.
  - PERRIN, S., VAN HASSELT, V. B., BASILIO, I., HERSEN, M. (1996). Assessing the effects of violence on women in battering relationships with the Keane MMPI-PTSD scale. *Journal of Traumatic Stress*, 9(4), 805-816.
  - PIERREHUMBERT, B. (2003). Attachment and psychopathology. *Enfance*, 55(1), 74-80.
  - QUINN, W., ODELL, M. (1998). Predictors of marital adjustment during the first two years. *Marriage and Family Review*, 27, 113-130.
  - RICHARDSON, J., COID, J., PETRUCKEVITCH, A., SHAN CHUNG, W., MOOREY, S., FEDER, G. (2002). Identifying domestic violence: Cross sectional study in primary care. *British Medical Journal*, 324 (7332), 274.
  - ROLLSTIN, A. O., KERN, J. M. (1998). Correlates of battered women's psychological distress: Severity of abuse and duration of the postabuse period. *Psychological Reports*, 82, 387-394.
  - ROSENBAUM, A., O'LEARY, K. (1981). Marital violence: Characteristics of abusive couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49(1), 63-71.
  - ROUNSAVILLE, B. J. (1978). Theories

- in marital violence: Evidence from a study of battered women. *Victimology: An International Journal*, 3, 11-31.
- STAR, B. (1978). Comparing battered and non-battered women. *Victimology: An International Journal*, 3(1-2), 32-44.
  - STRUBE, M. J., BARBOUR, L. S. (1984). Factors related to the decision to leave an abusive relationship. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 837-844.
  - THOMPSON, M. P., KASLOW, N., KINGREE, R., THOMPSON, N., MEADOWS, L. (1999). Partner abuse and posttraumatic stress disorder as risk factors for suicide attempt in a sample of low income, inner city women. *Journal of Traumatic Stress*, 12(1), 59-72.
  - TOWNS, A., ADAMS, P. (2000). "If really loved him enough, he would be okay": Women's accounts of male partner violence. *Violence Against Women*, 6(6), 558-585.
  - VILLAVICENCIO, P., SEBASTIÁN, J. (1999). *Violencia doméstica: su impacto en la salud física y mental de las mujeres*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales/Instituto de la Mujer.
  - WALDROP, A. E. (2002). Understanding the contextual factors in battered women's coping strategies [Abstract]. *Dissertation Abstracts International. Section B: The Sciences and Engineering*, 63(6-B), 3029.
  - WALKER, L. (1989). Psychology and violence against women. *American Psychologist*, 44, 695-702.
  - WILLI, J. (1978). *La pareja humana. Relación y conflicto*. Madrid: Morata.
  - WOOD, B. L. (1999). Women's perceptions of their children's experiences in domestic violence [Abstract]. *Dissertation Abstracts International. Section B: The Sciences and Engineering*, 60(6-B), 2595.
  - ZOSKY, D. L. (1999). The application of object relations theory to domestic violence. *Clinical Social Work Journal*, 27(1), 55-69.